

UDC 80 (82)

ISSN 1857-7059

ГОДИШЕН ЗБОРНИК

2019

YEARBOOK

2019

ГОДИНА 10
БРОЈ 13

VOLUME X
NO 13

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2019
YEARBOOK
2019

ГОДИШЕН ЗБОРНИК ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

За издавачот:

вонр. проф. Драгана Кузмановска

Издавачки совет

проф. д-р Блажо Боев

проф. д-р Лилјана Колева-Гудева

проф. д-р Виолета Димова

вонр. проф. Драгана Кузмановска

проф. д-р Луси Караниколова -Чочоровска

проф. д-р Светлана Јакимовска

доц. д-р Ева Ѓорѓиевска

Редакциски одбор

проф. д-р Ралф Хајмрат – Универзитет од Малта, Малта

проф. д-р Неџати Демир – Универзитет од Гази, Турција

проф. д-р Ридван Џанин – Универзитет од Едрене, Турција

проф. д-р Стана Смиљковиќ – Универзитет од Ниш, Србија

проф. д-р Тан Ван Тон Та – Универзитет Париз Ест, Франција

проф. д-р Карин Руке Бритен – Универзитет Париз 7 - Дени Дидро, Франција

проф. д-р Роналд Шејфер – Универзитет од Пенсилванија, САД

проф. д-р Кристина Кона – Хеленски Американски Универзитет, Грција

проф. д-р Златко Крамариќ – Универзитет Јосип Јурај Штросмаер, Хрватска

проф. д-р Борјана Просев-Оливер – Универзитет во Загреб, Хрватска

проф. д-р Татјана Ѓуришиќ-Бекановиќ – Универзитет на Црна Гора, Црна Гора

проф. д-р Рајка Глушица – Универзитет на Црна Гора, Црна Гора

доц. д-р Марија Тодорова – Баптистички Универзитет од Хонг Конг, Кина

доц. д-р Зоран Поповски – Институт за образование на Хонг Конг, Кина

проф. д-р Елена Андонова – Универзитет „Неофит Рилски“, Бугарија

м-р Диана Мистреану – Универзитет од Луксембург, Луксембург

проф. д-р Зузана Буракова – Универзитет „Павол Јозев Сафарик“, Словачка

доц. д-р Наташа Поповиќ – Универзитет во Нови Сад, Србија

проф. д-р Светлана Јакимовска, доц. д-р Марија Кукубајска, проф. д-р Луси

Караниколова-Чочоровска, доц. д-р Ева Ѓорѓиевска, проф. д-р Махмут Челик,

проф. д-р Јованка Денкова, доц. д-р Даринка Маролова, доц. д-р Весна Коцева, виш

лектор м-р Снежана Кирова, лектор м-р Наталија Поп-Зариева, лектор м-р Надица

Негриевска, лектор м-р Марија Крстева

Главен уредник

проф. д-р Светлана Јакимовска

Одговорен уредник

доц. д-р Ева Ѓорѓиевска

Јазично уредување

Лилјана Јовановска

(македонски јазик)

лектор м-р Биљана Петковска, лектор м-р Крсте Илиев, лектор м-р Драган Донев

(англиски јазик)

Техничко уредување

Славе Димитров, Благој Михов

Редакција и администрација

Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип

Филолошки факултет

ул. „Крсте Мисирков“ 10-А п. факс 201, 2000 Штип Р. Македонија

СОДРЖИНА CONTENTS

----- *Јазик*

Даринка Маролова НАЧИНИ НА МАНИФЕСТИРАЊЕ НА СИНТАКСИЧКАТА ПОВЕКЕЗНАЧНОСТ ВО ГЕРМАНСКИОТ ЈАЗИК Darinka Marolova MANIFESTATIONS OF THE SYNTACTIC AMBIGUITY IN GERMAN LANGUAGE.....	9
Марија Соколова ОСНОВНИ НИВОА ВО АСОЦИЈАТИВНАТА ГРАМАТИКА Marija Sokolova BASIC LEVELS IN ASSOCIATED GRAMMAR	19
Драган Донеv, Крсте Илиев, Наталија ПопЗариева, Марија Крстева, Кристина Костова КУЛТУРОЛОШКИ ИМПЛИКАЦИИ ВО МЕЃУНАРОДНАТА ДЕЛОВНА КОМУНИКАЦИЈА НА АНГЛИСКИ Dragan Donev, Krste Iliev, Natalija PopZarieva, Marija Krsteva, Kristina Kostova CULTURAL IMPLICATIONS IN INTERNATIONAL BUSINESS COMMUNICATION	27
Билјана Ивановска, Марија Кусевска, Нина Даскаловска МЕЃУКУЛТУРНИТЕ ПРАГМАТИЧКИ ИСТРАЖУВАЊА И ПРАГМАТИКАТА НА МЕЃУЈАЗИКОТ – НИВНО ПОВРЗУВАЊЕ СО ПРАКТИКАТА	

НАЧИНИ НА МАНИФЕСТИРАЊЕ НА СИНТАКСИЧКАТА ПОВЕЌЕЗНАЧНОСТ ВО ГЕРМАНСКИОТ ЈАЗИК

Даринка Маролова¹

¹Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип
darinka.marolov@ugd.edu.mk

Апстракт. Предмет на истражување на овој научен труд се основните начини на манифестирање на синтаксичката повеќезначност, повикувајќи се на класификацијата на Агрикола (1968). Притоа егземпларно и аналитички се разработува синтаксичката повеќезначност од тип 1, тип 2 и тип 3, а за поголема прегледност релациите на реченичните членови од секој тип се прикажуваат со помош на зависентен и конституентен дијаграм. Освен тоа се фрла светло и на некои нетипични манифестации на овој феномен и тие се поткрепуваат со примери од германскиот јазик.

Клучни зборови: синтаксичка повеќезначност, синтаксичко значење, зависентни релации

MANIFESTATIONS OF THE SYNTACTIC AMBIGUITY IN GERMAN LANGUAGE

Darinka Marolova¹

¹Faculty of Philology, Goce Delcev University, Stip, Macedonia
darinka.marolova@ugd.edu.mk

Abstract. The research subject of this paper are the basic types of syntactic ambiguity, appealing to the classification of Agricola (1968). In this case, the syntactic ambiguity of type 1, type 2 and type 3 is elaborated exemplarily and analytically, and for the sake of greater transparency, the relations of sentence parts of each type are shown by using a dependent and constituent diagram. In addition, some atypical appearances of this phenomenon are being highlighted and supported by examples from the German language.

Key words: syntactic ambiguity, syntactic meaning, dependent relations

Вовед

Текстот, било говорен било пишуван, се состои од искази, кои најчесто се реализираат како реченици. Речениците носат одредени содржини. За да може да се каже дека реченицата поседува значење, не е доволно само да постои извесна количина на зборови дадени по одреден редослед, туку неопходно е и воспоставување на правилни внатрешни релации меѓу реченичните членови. Затоа се вели дека реченичните значења се состојат од значењата на поединечните реченични елементи, но и од нивните констелации во речениците. Синтаксичкото значење, пак, произлегува од зависентните релации меѓу реченичните членови и од видот на нивните синтаксички врски. Вандрушка (Wandruszka, 1997:19) смета дека синтаксичкото значење на знакот произлегува од неговата функционално определена синтаксичка категорија, која одредува каде може тој да се употреби. Доколку постои можност за повеќе од една семантичка интерпретација на група лексеми кои се меѓусебно комбинирани според одредени синтаксички правила, тогаш се вели дека настапува ‘синтаксичка повеќезначност’.

Синтаксичката повеќезначност, која Агрикола (Agrikola, 1968:3) уште ја нарекува полисинтаксичност – затоа што формалната база на синтаксичката структура на една реченица, според него, ја чинат синтаксички релевантните значенски компоненти на збороформите и нивните линеарни низи дадени во текстот – произлегува оттаму што со синтаксичката анализа, на комплексните јазични знаци им се припишуваат повеќе од една синтаксичка интерпретација и што според Колер (Koller, 2001:142) хиерархиските релации во синтагмата или во реченицата не се еднозначни. Со други зборови, синтаксичка повеќезначност се јавува во три случаи и тоа, кога истовремено се воспоставуваат две или повеќе релации на зависност меѓу реченичните членови, кога се воспоставува една релација на зависност но видот на релацијата меѓу реченичните членови е различен или кога се појавуваат повеќе од една релација меѓу реченичните членови и згора на тоа, видот на овие релации не е еднозначен. Овие три ситуации на појава на синтаксичка повеќезначност во германскиот јазик Агрикола ги нарекува три типа на синтаксичка повеќезначност и тоа: основен тип 1, основен тип 2 и основен тип 3 односно мешан тип (Agrikola 1968: 62).

Со секој од овие три типа поподробно ќе се занимаваме понатаму во овој труд. Притоа ќе се обидеме прегледно и јасно да ги илустрираме врските на зависност кај конкретни примери, повикувајќи се на депendentната и конституентната граматика.

Основни типови синтаксичка повеќезначност во германскиот јазик

Како типични манифестации на синтаксичката повеќезначност овде ќе ги образложиме и егземпларно ќе ги анализираме основните три типа според Агрикола (1968).

А. Синтаксичката повеќезначност од основен тип 1, која уште се нарекува и структурна повеќезначност (Meibauer и др. 2002: 165) може да се илустрира со помош на следнава реченица на германски јазик:

Phillip sieht, dass ich renne, obwohl da Nebel ist.

Овде концесивната реченица *obwohl da Nebel ist* може да се однесува и на главната (*Phillip sieht*) и на зависната реченица (*dass ich renne*). Па, како резултат на овие две релации меѓу реченичните членови ќе биде различно и значењето на целата реченица, т.е. *Ich renne trotz des Nebels* или *Phillip sieht trotz des Nebels*.

Б. Дека видот на единствената релација меѓу елементите во реченицата може да биде повеќезначен, кај т.н. синтаксичка повеќезначност од основен тип 2, може да се покаже со следниов пример:

In Paris kann man sich verlieben. (Forgács, 2004: 306)

Овде номиналната фраза *in Paris* може да се смета за предлошки објект на глаголот *sich verlieben* – притоа се очекува да се каже во кого или во што - или како прилошка определба за место, која одговара на прашањето каде може да се врши дејството.

В. Кај синтаксичката повеќезначност од основен тип 3 (мешан тип) постои можност за комбинација на претходните два типа, т.е. постои повеќе од една релација меѓу членовите и згора на тоа видот на релациите е повеќезначен. Ова може да се поткрепи со следниов германски пример:

Über dem Bett hängen lange Leinen.

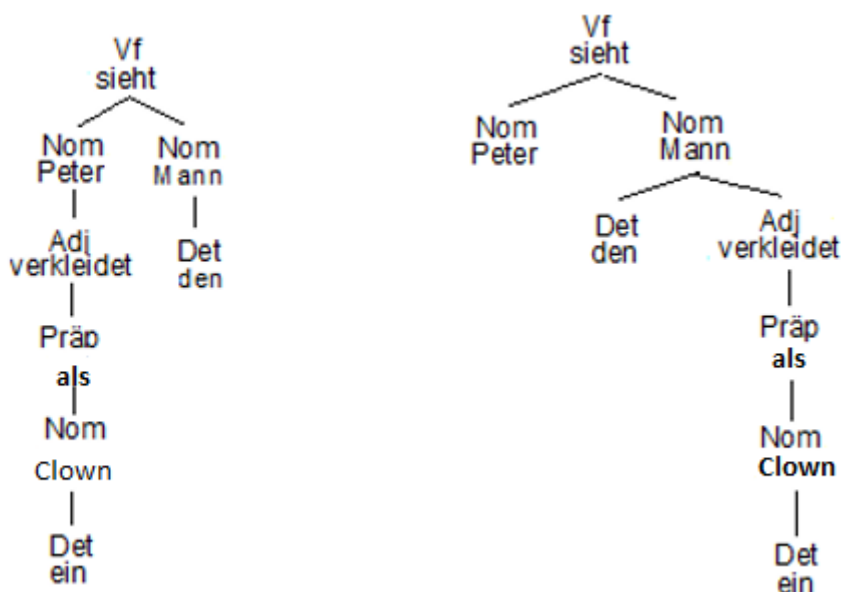
Во германската реченица *lange* може да биде придавски атрибут на именката во множина *Leinen* или прилошка определба за време како независен реченичен член што одговара на прашањето „колку долго?“.

Депendentен и конституентен приказ на основните типови синтаксичка повеќезначност

А. Синтаксичка повеќезначност од основен тип 1

При восприемање на следнава германска речница *Peter sieht den Mann, verkleidet als ein Clown* се манифестираат две различни ментални претстави кај слушателот/читателот. Првата е дека Петер, кој е маскиран како клоун го гледа човекот, а втората е, дека Петер го гледа човекот, а човекот е маскиран како клоун. Двете ментални варијанти се резултат на две различни синтаксички анализи, независни една од друга. Според едната, развиениот придавски атрибут се однесува на субјектот, а според другата на објектот. Двете синтаксички анализи можат да се илустрираат со моделите на депendentната и на конституентната граматика. И едната и другата користат дијаграми.

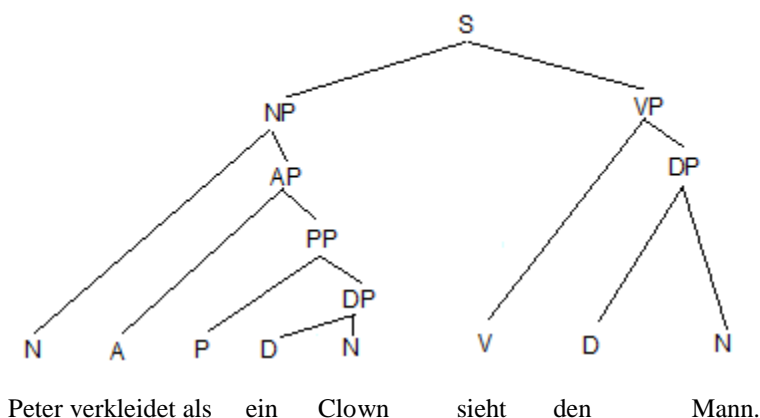
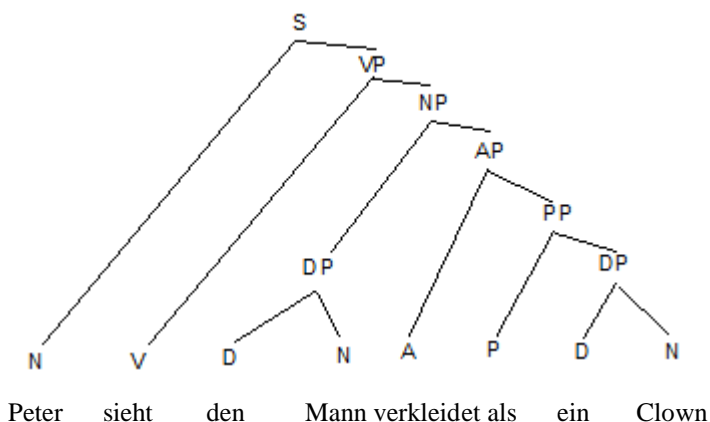
Со помош на депendentните дијаграми¹ структурите на двете варијанти на оваа реченицата се претставуваат на следниов начин:

Peter sieht den Mann, verkleidet als ein Clown.

¹ Депendentните дијаграми се графикони отворени кон едната страна, кои изгледаат како дрвја или корења од дрвја (Welke 2007:14), на чии гранки, по правило, стојат одделни зборови или симболи, а во поретки случаи и цели комплекси. На врвот на дрвото најчесто стои личноглаголската форма. Тогаш секој нареден збор зависи од точно определен друг збор од кој пак може да зависат од 0 до x број зборови (Engel 1988:21).

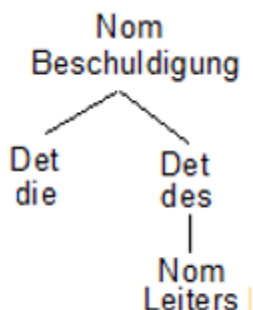
Структурите на двете варијанти на истата реченица можат да се претстават и со помош на конституентната граматика¹:

Б. Синтаксичката повеќезначајност од тип 2 не манифестира разлики на ниво на површинската, туку само на ниво на длабинската структура (Polenz 1988:58). Затоа дијаграмите на двете варијанти нема да покажуваат никакви разлики. Така, и покрај тоа што во синтагмата *die Beschuldigung des Leiters* површински гледано, не постојат никакви разлики во начинот на комбинирање на поединечните делови, сепак се создаваат две различни ментални претстави: дека раководителот обвинува некој (на пр. *die Beschuldigung des Leiters, der alle Mitarbeiter für Verbrecher hält*, т. н. genitivus subiectivus и дека обвинението е насочено кон раководителот, а потекнува од страна на некој друг (на пр. *die Beschuldigung des Leiters, der einen Diebstahl begangen haben soll*.)

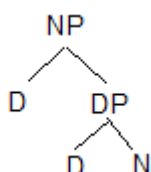
¹ На гранките од дрвото овде се наоѓаат комплексни симболи, т. е. симболи за зборовни групи. Гранките одозгора надолу се читаат како: 'се состои од...' 'може да се разложи на...' а од долу нагоре како: 'се содржи во...' Конституентната граматика покажува дека и речениците и покомплексните зборовни групи се разложуваат чекор по чекор хиерархиски сè до поединечни зборови и обратно, од поединечните зборови се оди постепено кон посложени зборовни групи, сè до најгорното ниво, до реченицата (Welke 2007:17)

Прикажано со депendentниот дијаграм може да се забележи дека нема да има разлика кај двете варијанти:

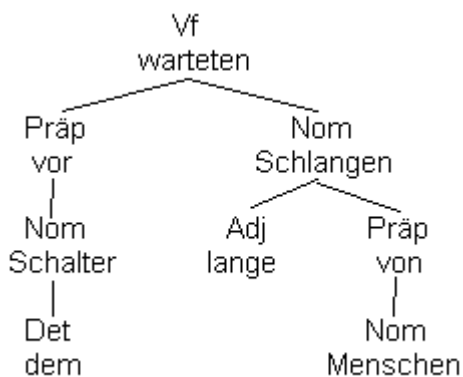
die Beschuldigung des Leiters

Исто така и со конституентниот приказ може да се констатира дека нема разлика:

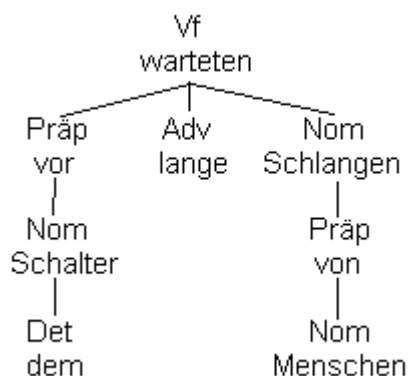

die Beschuldigung des Leiters

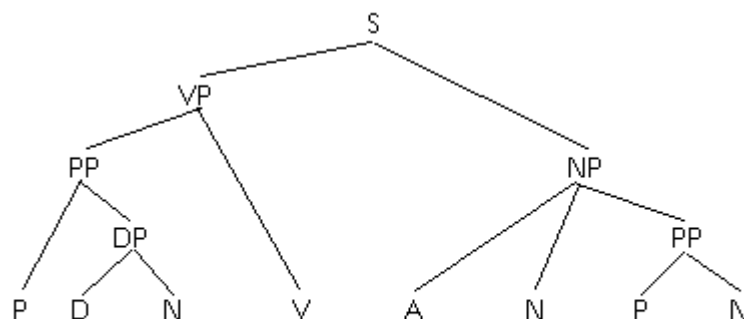
B. Синтаксичката повеќеозначност од основен тип 3 (мешан тип) претставува еден вид комбинација на преходните два типа синтаксичка повеќеозначност. Така, ако се земе реченицата: *Vor dem Schalter warteten lange Schlangen von Menschen.* со помош на dependentната и на конституентната анализа ќе се утврди дека *lange* во германскиот јазик може да остварува релација и со именката *Schlangen* и со глаголот *warteten*.

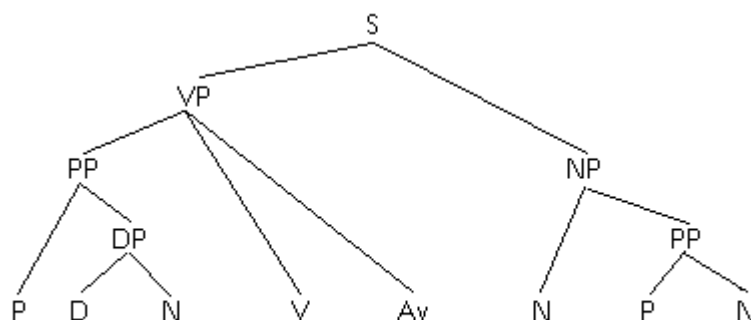
Vor dem Schalter warteten lange Schlangen von Menschen.

Vor dem Schalter warteten lange Schlangen von Menschen.

Vor dem Schalter warteten lange Schlangen von Menschen

Vor dem Schalter warteten lange Schlangen von Menschen

Освен тоа, различна е и припадноста кон зборовната класа: во првиот случај *lange* е придавка во функција на атрибут на именката, а во вториот случај е прилог во функција на прилошка определба за време.

Нетипични начини на манифестирање на синтаксичките структури во германскиот јазик

Постојат и некои нетипични начини на манифестирање на синтаксичките структури. Такви се: комбинации на повеќезначности, нецелосни структури, елипси, долги и комплицирани реченици, бесмислени и противречни реченици, семантички отстапки, игри на зборови и др. (Agrikola 1968:118)

За комбинации на повеќезначности важат оние случаи каде што во рамките на една реченица или дел-реченица се јавуваат повеќе од една збороформа чии информации за формата и/или за хиерархиската релација и/или за видот на релацијата не се еднозначни: *Im Jahre 1690 ward zu Geyer der Totengräber wegen Zauberei auf dem Gottesacker gefangen und gefänglich eingezogen, [...]* (Majhe кај Agrikola 1968:121). Според Агрикола (1968:121) предлошката синтагма *wegen Zauberei* може да биде

прилошка определба само на првиот глаголски комплекс или прилошка определба на двата глаголски комплекса, а предлошката синтагма *auf dem Gottesacker* може да биде локален атрибут на именката *Zauberei*, прилошка определба само на првиот глаголски комплекс или прилошка определба на двата глаголски комплекса.

Ако не постои можност да се идентификуваат сите форми, хиерархиски релации и/или видови релации поради тоа што не се исполнети условите за нивна целосност и еднозначност, поради тоа што и анализата е нецелосна и нееднозначна, тогаш се работи за нецелосни структури. Таков пример е изразот *Und?* кој може да се интерпретира на повеќе начини: „Продолжете!“ „Што сакате да кажете со ова?“ „Што ќе правиме сега?“ и сл.

Елипсите или испуштањата на делови од реченици често водат кон повеќезначност на целите искази: *Die Vögel begrüßen den Frühling mit Gesang, die Unteroffiziere mit Gebrüll*. (Agrikola 1969:25). Овде не е јасно дали се работи за тоа дека птиците ја поздравуваат пролетта со песна, а подофицерите ја поздравуваат пролетта со крескање или дека птиците ја поздравуваат пролетта со песна и птиците ги поздравуваат подофицерите со крескање. Насловите/поднасловите, кои се најчесто составен дел на текстовите во поширока смисла, содржат елиптична структура што се оправдува екстралингвално со недостигот од простор и со потребата да бидат компримирани и ударни за да го привлечат вниманието на читателот: *Wieder kleine Kinder*.

На повеќе начини можат да бидат сфатени и долгите и комплицирани изрази кои се особено чести во усната комуникација: *Ich glaube nicht, dass dieser feige Mann beabsichtigt den Wagen zu fahren, in dem es nicht wahrscheinlich ist, dass er einen Unfall überleben würde*. (Langacker 1971:119); и бесмислените и противречните реченици чиј исказ се коси со реалноста: *Der kleine Elefant ist groß*. (Wiese 1973:17); и семантичките отстапки со посебни индивидуални или поетски цели за кои Агрикола (Agrikola 1969:27) дава доста прегледни примери: *Wer hörte das Diebesgut? Pack den Tiger in den Tank!*, а во одредени ситуации и игрите на зборови: *Greif zum Hörer, lieber Hörer!*. (Agrikola 1969:40) итн.

Заклучок

Со презентирањето на различните начини на манифестирање на синтаксичката повеќезначност се востанови дека синтаксичките конструкции не се исказуваат секогаш еднозначно и јасно. Видовме дека можност за повеќекратна интерпретација на исказите се јавува кога меѓу реченичните членови ќе се воспостави повеќе од една релација на зависност, или кога постои една релација на зависност, но видот на релацијата е различен или, пак, кога има услови за комбинација на овие две појави. Овие три типа на синтаксичка повеќезначност ги претставивме со помош на репрезентативни примери од германскиот јазик а преглед на нивните внатрешни врски направивме со помош на зависентниот и конституентниот дијаграм. Покрај типичните форми на синтаксичка повеќезначност расветливме и егземпларно поткрепивме и некои нетипични начини на манифестирање на синтаксичките структури. Од спроведеното истражување може да се заклучи дека иако синтаксичката повеќезначност е навидум скриен феномен и не се открива *ad hoc*, сепак може да предизвика блокада во мисловниот процес, поради можноста за една синтаксичка структура да се создадат две или повеќе семантички варијанти, односно две или повеќе ментални претстави.

Со синтаксичката повеќезначност (треба да) се занимава граматиката. Агрикола (1969:14) смета дека граматиката меѓу другото треба да може да ја идентификува

синтаксичката повеќезначност на ниво на површинска структура и на таквата конструкција да ѝ ги припише сите потенцијално коректно експлицирани структури, како и да може да ги открива причините за појавата на синтаксичката повеќезначност и, колку што е можно, само со помош на синтаксичките значења да одлучува за вистинската од двете или повеќето структури, односно да ги редуцира можните избори на минимум.

Користена литература

1. Agrikola, E. (1969). *Semantische Relationen im Text und im System*. Halle (Saale): Niemeyer.
2. Agrikola, E. (1968). *Syntaktische Mehrdeutigkeit (Polysyntaktizität) bei der Analyse des Deutschen und des Englischen*. Berlin: Akademie.
3. Engel, U. (1988). *Deutsche Grammatik*. Heidelberg, Groos.
4. Forgács, E. (2004). *Ausgewählte Arten der Ambiguität und ihre Übersetzbarkeit*. In: Berliner Beiträge zur Hungarologie. 14 (2004), pp. 304-320)
http://epa.oszk.hu/02300/02398/00011/pdf/EPA02398_BerlinerBeitrageZurHung_14_304-320.pdf
5. Helbig, G/Buscha, B. (2001). *Deutsche Grammatik, ein Handbuch für den Ausländerunterricht*. Berlin usw.: Langenscheidt.
6. Koller, W (2001). *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*, 6. Aufl. Wiebelsheim: Quelle & Meyer.
7. Langacker, R.W. (1971). *Sprache und ihre Struktur*. Ins Deutsche übersetzt von Gerd Fritz. Tübingen: Niemeyer.
8. Meibauer, J. usw. (2002). *Einführung in die germanistische Linguistik*. Stuttgart/Weimar: Metzler.
9. Polenz, P. v. (1988). *Deutsche Satzsemantik, Grundbegriffe des Zwischen-den-Zeilen-Lesens*. Berlin, New York: de Gruyter.
10. Wandruszka, U. (1997). *Syntax und Morphosyntax: Eine kategorialgrammatische Darstellung anhand romanischer und deutscher Fakten*. Tübingen: Narr.
11. Welke, K. (2007). *Einführung in die Satzanalyse*. Berlin/New York: de Gruyter Studienbuch.
12. Wiese, I. (1973). *Untersuchungen zur Semantik nominaler Wortgruppen in der deutschen Gegenwartssprache*. Halle/Saale: Niemeyer.

Листа на употребени кратенки и скратеници:

(за зависентен дијаграм)

Adj – придавка

Adv – прилошка определба

Det – член
Nom – именка
Präp – предлог
Vf – личноглаголска форма

(за конституентен дијаграм)

A – придавка
AP – придавска фраза
Av – прилог
D – детерминатор
DP – детерминаторска фраза
N – именка
NP – именска фраза
P – предлог
PP – предлошка фраза
V – глагол
VP – глаголска фраза
S – реченица